

ВПЛИВ КОНФЛІКТУ АСИМІЛЯЦІЇ ТА АКОМОДАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТИНУУМУ

THE IMPACT OF THE CONFLICT OF ASSIMILATION AND ACCOMMODATION ON THE FORMATION OF THE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONTINUUM

Стаття присвячена питанню розвитку актуального конфлікту у відносинах молоді, що є наслідком взаємодії асимільованих і витіснених процесів. Порівняльний аналіз напрямів психотерапії, викликів у педагогічній діяльності, звернень клієнтів дозволяє актуалізувати асимільовані в науку філософські аспекти становлення особистості. Метою дослідження є вивчення впливу соціальних умов і наукових підходів на формування когнітивних викривлень у молоді та посилення конфлікту витіснення й асиміляції. Предметом дослідження став процес формування явища когнітивних депривацій у молоді в умовах воєнного часу. Основними методами дослідження стали теоретичні (аналіз і синтез, узагальнення, дедукція), системний, функціональний, конкретно-соціологічний. У статті розглянуто основні підходи до виховного процесу молоді, що впливають на відтермінування процесу розуміння себе як особистості. Автор здійснює порівняльний аналіз підходів, що розкриває різні вектори вивчення даного питання. Порушено питання вивчення впливу захисних механізмів в онтогенезі особистості й актуалізація розвитку компенсаторних навичок саморегуляції й адаптації молоді до нових умов життя. Здійснено порівняльний аналіз творчого шляху видатних письменників, філософів, науковців, громадських діячів у контексті актуалізації питання асиміляції. Наведено тезу, що психолого-педагогічні підходи, які існують в Україні, потребують адаптації на державному рівні. Питання актуального конфлікту молоді потребує зміни векторного спрямування, звернення до досвіду родинних цінностей індивіда, аналізу надбань синкретичного мистецтва. Прогрес наукової думки та педагогічного вчення є неможливим без ретроспекції та виокремлення стратегій реагування нації. Спостереження за занепадом провідних цивілізацій світу є прикладом деструкції, які стали можливими через актуалізацію цінностей і акомодацию тверджень, описаних у давніх книгах.

Ключові слова: когнітивні депривація адаптація, молодь, соціалізація, пристосування, регуляція, реадптація, актуальний конфлікт, асиміляція, травматичний досвід.

The article is devoted to the issue of the development of an actual conflict in the relations of young people arising from the interaction of assimilated and displaced processes. A comparative analysis of psychotherapy directions, challenges in pedagogical activity, and clients' requests allows us to actualize the philosophical aspects of personality formation assimilated into science. The purpose of the study is to examine the influence of social conditions and scientific approaches on the formation of cognitive distortions in young people and the intensification of the conflict of displacement and assimilation. The subject of the study is the process of formation of the phenomenon of cognitive deprivation in young people in wartime. The main research methods used were theoretical (analysis and synthesis, generalization, deduction), systemic, functional, and specific sociological. The article examines the main approaches to the educational process of youth that affect the delay in the process of understanding oneself as a person. The author carries out a comparative analysis of approaches, which reveals different vectors of studying this issue. The author raises the issue of studying the influence of protective mechanisms in the ontogeny of personality and actualization of the development of compensatory skills of self-regulation and adaptation of young people to new living conditions. A comparative analysis of the creative path of prominent writers, philosophers, scientists, and public figures in the context of the actualization of the issue of assimilation is carried out. The author suggests that the psychological and pedagogical approaches existing in Ukraine need to be adapted at the state level. The issue of the current youth conflict requires a change in the vector. The issue of the current youth conflict requires a change in vector direction, an appeal to the experience of the individual's family values, and an analysis of the achievements of syncretic art. The progress of scientific thought and pedagogical teaching is impossible without retrospection and the identification of strategies for the nation's response. Observing the decline of the world's leading civilizations is an example of destruction made possible by the actualization of certain values and the adaptation of statements described in ancient books.

Key words: cognitive deprivation, adaptation, youth, socialization, adaptation, regulation, readaptation, current conflict, assimilation, traumatic experience.

УДК 159.96

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.57.2>

Швець В.В.

к.психол.н.,

здобувач вищої освіти ступеня доктора наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Питання впливу травми розвитку здобувача освіти на формування педагогічного континууму стає каменем спотикання в невідповідності між теоретичними засадами педагогічного вчення та практикою. Відсутність балансу між спектрами життя людини (щоденні активності, особистісне зростання, розваги, родинні відносини, духовний розвиток, кар'єра/освіта, фінансовий добробут, здоров'я) формує додатковий конфлікт інте-

ресів і посилює асиміляцію травматичного досвіду, ускладнює процес висловлювання; актуалізує зісковзування (ти-висловлювання, звинування); нормалізує тенденцію до образ (поведінка особистості залежить від наслідків дії іншої людини); виправдовує презентацію емоцій у грубій формі. Така асиміляція травми витісняє баланс розвитку та формує підґрунтя для депресивних епізодів, які включають всі попередні витіснені елементи, зокрема: роз-

лади харчової поведінки, нестачу вітамінів, погіршення сну, зниження активності, уживання психоактивних речовин, психосоматику, набуту безпорадності, когнітивні викривлення, втрату інтересу до комунікації, фінансову залежність. Витіснення можливе також унаслідок браку можливостей усвідомити та прожити етапи горювання. Згідно з аналізом даних клієнтів, 57% не мали можливості у своєму анамнезі вчасно прогорювати та трансформувати травматичний досвід в автобіографічний. 12% клієнтських звернень були здійснені через 8–26 років після травматичної події, що сформувало психосоматичні ознаки тривалого хронічного, відтермінованого, перебільшеного, замаскованого горювання. Основними причинами, що заважали клієнтам, із їхніх слів, упоратися із травмою, стали відсутність підтримки в родині, психологічно нестабільний стан батьків на період події, втрата довіри, табування емоцій чи окремих тем у родині, «ворожість» у відносинах чи інші маркери патологічних реакцій.

Стиль батьківського виховання (гіперопіка, авторитарний, ліберальний і демократичний) формує дисфункцію пристосування й актуалізує травму сприйняття світу дитиною. Отже, батьки формують принцип виживання через актуальні цінності: контроль, перфекціонізм, популяризацію провини, брехню чи «істинну правду», ілюзію, наслідування, недовіру. Залежно від актуальних дисфункцій і переконань, які дитина отримує в родині, вона адаптує свої індивідуальні можливості згідно з універсальними компетенціями, необхідними для виживання: мовними, громадськими, підприємницькими, організаційними, когнітивними, життєвими, комунікативними. Ці компетенції лягають в основу так званої THRIVE-моделі – цілісного нарративно орієнтованого підходу до сприйняття зростання, за С. Джозефом [10–13]. Згідно із THRIVE-моделлю, особистість прагне переконатися, що перебуває в безпеці, актуалізує віру в майбутнє, намагається переписати свою історію, розвиває впевненість у нових пріоритетах, активно шукає способи реалізації через зовнішній світ. Закономірністю даної моделі є актуалізація когнітивних активностей, фокусування на прийнятті, релігійність і формування копінг-стратегій позитивної реінтерпретації для прийняття чи заперечення. С. Джозеф, Т. Зеллер, М. Меркер вважають, що терапевтичні інтервенції виступають в ролі механізмів, що сприяють зростанню. Саме такий підхід і формує процес накопичення травматичного досвіду та розбіжності між виховним аспектом у становленні особистості.

Актуалізація впливу механізмів, методологій, протоколів, інструментів і особи педагога чи психотерапевта в житті клієнта стає причи-

ною посилення нового травматичного досвіду та збудження нервової системи. Захист як ілюзія стає своєрідним способом ідентифікації через інтерналізацію. Такий процес стає можливим через суб'єктивне несприйняття дитиною відчуття захисту від батьків, а також відчуття дискомфорту. Захисна ідентифікація унеможливорює диференціацію зовнішнього та внутрішнього, Я-особистісного й іншого. Сприйняття бажань батьків і їхніх вимог як умови для успішного існування дитини формує побудову відносин за принципом дії драматичного трикутника Карпмана, актуалізує потребу в пошуку перехідного об'єкта для зцілення. Пошук об'єкта для диференціації відтерміновує вироблення власного досвіду та тренування психіки, що підвищує ймовірність розвитку крайніх форм емоційних реакцій у дитини чи розвиток психічних і поведінкових розладів. Прокрастинація внаслідок дії захисних механізмів створює неврологічну витратну петлю, посилює важливість використання запрограмованих реакцій як способу зниження тривоги та напруги нервової системи.

Оскільки емоційна напруга формує потребу відходу від реальності, погіршує функціональний стан особистості, знижує рівень концентрації уваги, провокує випадання ділянок довготривалої пам'яті, впливає на відчуття часу, то на несвідомому рівні індивід прагне стати ретранслятором переконань і реакцій свого оточення, повернути відправнику його реакції, мотивувати інших, наприкладі власного життя, до змін. Такий підхід несвідомого до адаптації здійснює розподіл функцій відповідно до функціональних можливостей індивіда (формування головної цілі життя, визначення векторів розвитку та взаємодії, мінімізація затрат у часі на виконання поставлених цілей, вибір однотипних способів реагування; розподіл потенційних ролей між партнерами й учасниками взаємодії).

Важливо зазначити, що чутливість мозку до зовнішнього шуму (запахів, слів, світла, емоційних тригерів) посилює актуалізацію захисних механізмів, зокрема й соматичну реакцію (вертикальну розсіяну депресію; мігрені). Тоді як людина вважає, що перебуває у стані суперечності, її система захисту ділиться на підсистеми, діяльність яких урегульовується впливами. Підсистеми активуються без впливу інших учасників процесу, оскільки мають зворотний зв'язок від індивіда та його мнемічних процесів, що впливають на кожну підсистему. Така взаємодія визначає загальний стан психологічного захисту та реакції. Отже, реакція індивіда актуалізує форму, а не зміст, що вказує на важливість розгляду питання на фізіологічному, психологічному, філософському, екзистенційному рівнях.

Питання актуальних конфліктів і травматичного зростання в різних аспектах представлено працями Г. Абрамової, Р. Вільямса, Є. Головахи, С. Декеля, С. Джозефа, Т. Ейн-Дора, Т. Зеллнера, Л. Калхуна, К. Кеністона, М. Міда, А. Меркера, З. Соломона, Р. Тедескі, В. Юле.

Актуальність філософського підходу з даного питання можна знайти у розвідках М. Вебера, Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, Н. Макіавеллі, Т. Парсонса.

Конфлікти актуальних цінностей яскраво відображені на побутовому, соціальному, соціально-психологічному рівнях у творчості І. Нечуя-Левицького, Т. Шевченка, І. Франка, П. Мирного, М. Коцюбинського, О. Вишні, І. Кавалерідзе, Д. Донцова, О. Олеся, Лесі Українки, М. Грушевського, Д. Яворницького, О. Пчілки, І. Репіна, П. Чубинського, І. Котляревського, Г. Сковороди.

Особливо цінними є форми вираження актуального конфлікту у професійній і життєвій позиціях у так званій асиметричній війні українських активістів В. Сліпака, О. Забужко, К. Цісик, В. Івасюка, В. Шкляра, Л. Каденюка, Б. Ступки, І. Миколайчука, В. Стуса, В. Чорновола, Л. Гузара, В. Нестайка, Л. Лук'яненка, В. Макухи, Б. Гаврилишина, А. Базилевича, Б. Патона, М. Амосова, С. Бандери, Т. Бульби-Боровця, О. Ольжича, Т. Чупринки, О. Теліги, Н. Хасевича, У. Самчука, І. Багряного, С. Лифара, В. Титла, Ю. Кондратюка, В. Вишиваного, В. Чучупаки, П. Капиці, Є. Коновальця, Ю. Тютюнника, С. Галечко, О. Гончаренко, П. Франка, А. Мельника, І. Сікорського, Н. Махна, Л. Курбаса, П. Болбочана, С. Петлюри, А. Волошина, М. Міхновського, С. Крушельницької, А. Кримського, М. Залізняка, О. Довбуша й інших.

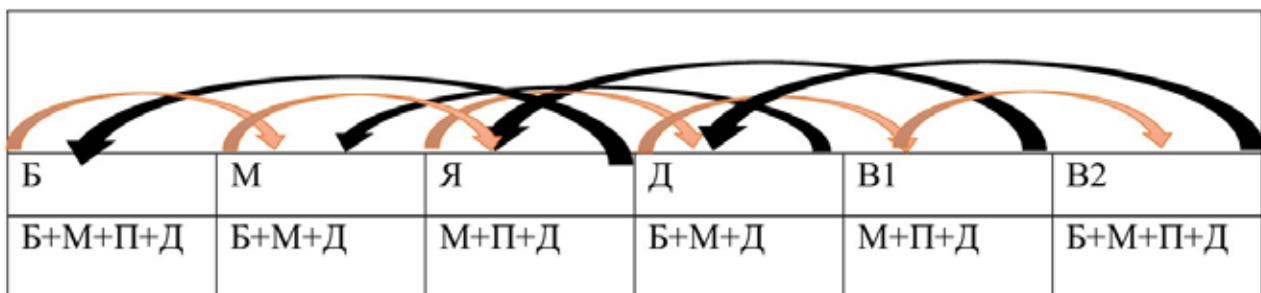
Важлива заувага В. Климчука, що «тема страждань як чогось, у чому можна віднайти сенс і що робить людину сильнішою, червоною ниткою проходить через історію християнства, ісламу, буддизму, індуїзму, проявляється у філософії А. Шопенгауера, С. К'еркегора, Ф. Ніцше тощо» [6, с. 46].

Аналіз життєвого та творчого шляху соціальних активістів, ідейних натхненників і геніїв

свого часу є не чим іншим, як способом реалізації духовного початку – світоглядних позицій, описаних у Святому Письмі, актуалізованих у системі родинного виховання, прийнятих нормами моралі й етики, адаптованих до соціальних викликів. Вигнання та невизнання спроби продемонструвати основи розвитку полягали саме в перевазі асиміляції (за Ж. Піаже) [8] чинних схем до нових знань. Асимілятивні процеси активно відбуваються в мові, біології, культурі, соціальному устрої. Актуалізація емоційної сфери, яка активно проваджується в системі освіти впродовж останніх десяти років, вплинула на розгальмування одних процесів і посилення інших. Збільшення навантаження на модальність сигналу вплинуло на швидкість, точність і надійність приймання інформації. Оцінка можливостей емоцій і порівняння їх із загальними цілями діяльності (власними та тими, що вимагає соціум) впливає на формування страху, тривоги, що знижує рівень тілесної готовності до виконання інтелектуальних і фізичних завдань. Інформація створює розбіжність між реальним станом об'єкта взаємодії й об'єкта емоційної взаємодії. Відсутність фізичної та мотиваційної готовності до сприйняття інформації чи задоволення потреб призводить до адаптації плану дій, формування нової системи поведінкових реакцій, отже – зміни емоційного стану. Високий рівень тривожності індивіда спричиняє порушення адекватності емоційного стану. Такі зміни гранично збільшують кількість подразників і актуалізують усі органи чуття, що призводить до емоційного викривлення та навантаження процесу розподілу уваги, ускладнення пошуку варіативних ознак, навантаження оперативної пам'яті. В умовах перебування у стані хронічного стресу ці зміни впливають на мотиваційні та поведінкові патерни, що ускладнює психолого-педагогічний зв'язок і руйнує систему відносин у родині.

З рисунку 1 видно, що система взаємин, які бачить дитина у своїй родині, має циклічну повторюваність у шести поколіннях.

Саме тому конфлікт між батьками та дітьми, між бабусями й онуками, їхньою системою цін-

Примітки: Б – бабуся, М – мама, П – папа, Д – дитина, В1 – внук, В2 – правнук.

Рис. 1. Взаємини в родині

ностей, є однією з актуальних тем у творчості письменників і вічною темою у побудові відносин, оскільки одним із важливих аспектів у системі родинного виховання було шанування предків до сьомого покоління. Знання про рід і предків дозволяло спрогнозувати те, якими будуть родинні відносини в нащадків, які цінності будуть асимільовані чи акомодовані. Втрати цих знань призводить до спроби відновити форму комфортних відносин, проте не стосується змістового наповнення, тобто бачення дитиною норми відносин, які оточували її в ранньому дошкільному віці та які сформували її нормо-типову картину світу. Прагнення батьків дати дітям те, чого не було в них, призводить до знецінення обох поколінь, візуальної картини оточення дитини, жертвування власними інтересами заради життя іншого.

Істинна освіта як система навичок і знань, здобутих людиною до 10 років, посилюється набутими цінностями соціальної взаємодії, що збільшує дисоціацію між правилами взаємодії чи виживання. За таким принципом відбувається зміна оточення людини. Щоб зберегти зручний для себе спосіб реагування, розуміти середовище й активізувати інстинкти для виживання, істинне призначення людини приховується травматичним досвідом.

Питання асиміляції й акомодатії набуває важливого аспекту саме зараз, оскільки від вибору нації залежить перебіг історії. Небажання асимілюватися до умов колоніального ладу приводить до двох наслідків: знищення народу чи використання його ресурсу в боротьбі. Так, маорі, гуркхи, даяки, калмики, курди, ірландці, ІРА стали основою окремих військових загонів, проте у прагненні до збереження самобутності й історії втратили свої ресурси. Німці як одна з найчисленніших націй завдяки укладанню угод із представниками інших країн стали однією з націй, яка використовує ресурс інших народів для досягнення власної мети. Так, згідно з дослідженням «1938 р., XII й до початку XX ст. (1925 р.), у 67% усіх воєн, що відбувалися за цей період, брали участь іспанці, у 58% – поляки, у 56% – англійці, у 50% – французи, у 46% – росіяни, у 44% – голландці, у 36% – італійці» [4]. Лише 28% німецького населення було залучено до активних воєнних дій. Це є свідченням потреби у збереженні нації та знищенні інших народів, які можуть становити загрозу в гонитві за ресурси. Збереження в пам'яті надбань відомих цивілізацій (індійської імперії Рами, Стародавнього Китаю, Єгипту, Центральної Америки, Перу, цивілізацій Осіріса, Тіаунако, майя, Давньої Ефіопії, Ізраїлю, Континенту Му й Атлантиди) [5], героїчного минулого друдів, спартанців, греків, амазонок є прикладом протидії двох систем: зникнення народності внаслідок досягнення піку розвитку;

асиміляції з іншими народами та витіснення ідентичності. Якщо припустити, що потреба в акомодатії надбань українців є необхідною умовою для їхньої асиміляції з іншими народами, то правомірним є припущення, що це призведе до колоніальної залежності та втрати територіальної приналежності (евреї, курди). Страх втрати мотивує молодь реагувати відомим роду способом: воювати, асимілюватися, втікати, прислужуватися та бути залежним від пана. Звідси можна зробити висновок, що світоглядні, соціально-психологічні, побутові закони взаємодії, що були актуалізовані у творах письменників та лягли в основу ідеології діячів, які дозволили стати незалежними й вільними, є адаптацією заповідей Святого Письма. Знищення віри через покоління Церкві, знищення католиків, язичників, іудеїв призвело до потреби у створенні метафоричної мови та настанов, що зберігають єдність і процвітання. Відсутність умінь для декодування цих символів призвело до занепаду цінностей, мінімізації ролі родинних відносин, повернення до рабської ідеології: переваги інстинктів над духовною цінністю. Недарма у висновках учених, педагогів, етнографів, істориків, філософів переважає твердження про вплив числа «3»: триєдиного світу, структури психіки, Святої Трійці. Якщо зробити аналіз різних підходів, то на перший план виходить триєдність реагування: Отець – Син – Дух. Тобто ми успадковуємо страх до батьків, які є трансляторами світу, отримуємо навичка взаємодії із природою від дідусів і бабусь, шукаємо призначення свого життя – тобто духовної реалізації. Дистрес, страх, участь у воєнних діях відтермінують процес пошуку та незалежності індивіда, його самобутності та процвітання. Таке процвітання є небезпечним для системи, яка живе внаслідок діяльності її елементів. Саме тому конфлікт молоді в системі побудови психолого-педагогічного континууму в наш час набуває актуальності. Його варто розглядати не з позиції пошуку відновних технік саморегуляції та зміни підходів до навчального матеріалу, а як зміну навчального матеріалу відповідно до кінцевої мети розвитку державної освіти. Якщо кінцевою метою є процес асиміляції, то події, що відбуваються у країні, виправдовують дану ціль. Якщо головною умовою є акомодатії та знищення національності, ідентичності, то тривала військова ситуація та підтримка наукової спільноти у просуванні на теренах України міжнародних методологій впливу на несвідоме нації сприятиме даному процесу. Якщо ж нашою метою є пробудження духу українства, збереження надбань предків, відновлення української науки, то з метою відновлення взаємодії молоді та педагогів, побудови нового національного бачення

необхідно: актуалізувати досвід кожного здобувача освіти про історію свого роду, відновити вивчення казок і билин як інструменту виховання та формування моральних і світоглядних позицій у дітей молодшого шкільного та дошкільного віку; відновити недільні школи та взаємодію молоді з капеланами, священниками, казкарями та лірниками (ветеранами, що пройшли власне оновлення та розвиток); мінімізувати візуальний шум у системі освіти та повернути взаємозв'язок дитини із природою, створити власні підручники як правила життя, з якими дитина буде будувати свою історію життя; розвинути систему професійної освіти (малярство, ковальство, теслярство), яка має передувати вивченню письма та читання; відновити вивчення книг філософського та світоглядного спрямування, посилюючи їх знаннями про принципи соціальної взаємодії. Такий підхід буде давати вихід емоціям розвитку, взаємодії. Молодь матиме вибір для працевлаштування та створення власної справи життя, відповідно до призначення, що посилить розвиток країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вздутьська В. Українська підліткова література 2000–2015 рр.: стислий огляд художньої прози. *Дивослово*. 2016. № 1. Ч. 1.
2. Гендер. *Літературознавча енциклопедія* : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1 : А – Л. С. 215.
3. Гнідець У. Література для юнацтва: простота і складність нарративного дискурсу (на прикладі роману «Маргаритко, моя квітко» Крістине Нестлінгер). *Слово і час*. 2012. № 10. С. 36–41.
4. Гришко О. Самі войовничі народи світу: цікаві факти історії. URL: <https://bigbro.com.ua/sami-vojovnicchi-narodi-svitu-tsikavi-fakti-istoriyi/10/> (дата звернення: 01.01.2024).
5. Зниклі народи. URL: <http://surl.li/oxorb> (дата звернення: 01.01.2024).
6. Климчук В. Посттравматичне зростання та як можна йому сприяти у психотерапії. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 46–52.
7. Повалій Л. Сучасні тенденції виховання молодого покоління на українських національних традиціях. *Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти* : матеріали Методологічного семінару АПН України, 16 грудня 2004 р. / Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2005. С. 415–420.
8. Теорія когнітивного розвитку (концепція Ж. Піаже). URL: <http://um.co.ua/6/6-6/6-63538.html> (дата звернення: 01.01.2024).
9. Шаповаленко І. Вікова психологія (Психологія розвитку та вікова психологія). URL: <http://medbib.in.ua/operatsionalnaya-kontseptsiya-intellekta-39160.html> (дата звернення: 01.01.2024).
10. Joseph S. Assessing positive and negative changes in the aftermath of adversity: A short form of the Changes in Outlook Questionnaire. *Journal of Loss and Trauma*. 2006. Vol. 11. P. 85–89.
11. Joseph S. Changes in outlook following disaster: The preliminary development of a measure to assess positive and negative. *Journal of Traumatic Stress*. 1993. Vol. 6. P. 271–279.
12. Joseph S. Growth Following Adversity: Positive Psychological Perspectives on Posttraumatic Stress. *Psychological Topics*. 2009. Vol. 18 (2). P. 335–344.
13. Joseph S. Positive Changes Following Adversity PTSD Research Quarterly. 2010. Vol. 21 (3). P. 1–3.
14. Joseph S. What Doesn't Kill Us: A guide to overcoming adversity and moving forward. *Piatkus*. 2013. 336 p.
15. Park C.L. Assessment and prediction of stress related growth. *Journal of Personality*. 1996. Vol. 64. P. 71–105.
16. Tedeschi R.G. Posttraumatic Growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*. 2004. Vol. 15 (1). P. 1–18.